

KOMMENTARER: TRYGVE SÖDERLING

Sverige är annorlunda

Ordet ”utomlands” är inte träffande när vi här i Finland talar om Sverige. Så pass tät är tanke- och färjtrafiken att territoriet där längre västerut snarare känns som en förlängning av den åländska arkipelagen, fast med annan valuta.

Visst, vi vet, så funkar det inte åt andra hållet: ur rikssvenskt perspektiv är Finland definitivt ”utomlands” – en exotisk landremsa med konstigt språk, rakare kurvor och hetare bastur. För de historiskt bevandrade Det Förlorade Landet; gränzonen, bufferten mot ett imperium som är om möjligt ännu mera främmande och hotfullt.

Ändå blev Finland plötsligt berömt, rentav populärt i Sverige, under några hastigt förbiilande år i närhistorien. Under pandemin skröt rikssvenska tidningar med våra beredskapslager, och efter det ryska försöket att invadera Ukraina talades det mycket om Suomis bevarade militära kapacitet. Plötsligt var Finland inte längre lika omodernt, inte så efter i utvecklingen, utan tvärtom landet som, till skillnad från ett lättsinnigt Sverige, har koll på realiteterna.

Någon minns kanske också hur Finlands förra regering slog världen med häpnad med sina fem kvinnliga partiledande ministrar. Hur gick det så här, det var ju Sverige som skulle vara feminismens förkämpe? Också där visade Finland plötsligt vägen och med två kvinnor i ledningen skulle våra två länder gå ”hand i hand” genom livet och in i Nato.

Finlandsbilden blev allt ljusare, för att kulminera i den överkligt snygga Sanna Marins eleganta läder-

jacka under ett statsbesök i Stockholm. Till skillnad från tidigare finländska statsministrar talade Marin visserligen inte svenska utan (utmärkt) engelska med sin kollega Magdalena Andersson, men det märkte ingen i Sverige eftersom engelskan där uppfattas som ett slags förbättrad version av den vanliga svenskan.

Riktigt hand i hand gick Nato-anslutningen ju inte i lås, Finland hade som vanligt varit tyst och pragmatiskt, inte sagt något olämpligt om kurder i Turkiet och orättsstat i Ungern.

Nästan hand i hand blev det däremot regimskifte i både Sverige och Finland. Med några få procentenheters förskjutning i lasten kantrade bägge länderna kraftigt över åt styrbord. I Sverige med grundsvensken Åkesson i kulisserna – mycken makt men inget ansvar, tacka gängvåldet och trollfabrikerna för det. I Finland däremot i helt öppet dagsljus med sju ministerposter och grundfinska Halla-aho som riksdagens talman. I och med finansminister Purras överraskande ivriga uppblomstring som en finländsk Margaret Thatcher, framstod nyliberal populism som ett vinnande koncept. I utbyte mot stöd för samlingspartistiska hjärtefrågor som kringskuren strejkrätt och minskade sociala understöd, köper sig Grundfinnarna hårdare tag mot invandringen.

I både Finland och Sverige förbereder högerpopulisterna dessutom attacker mot public service, som med sina krav på sanningsenlighet är en störande faktor. Fast nu, när Jimmie Åkessons omfattande

trollfabrik avslöjats, måste tydligen även privatägd journalistik bekämpas: enligt Åkesson är hans parti utsatt för ”en inhemsk påverkansoperation från det samlade vänsterliberala etablissemangen”. En något oväntad stämpel på den kommersiella kanalen TV4 och dess wallraffande ”Kalla fakta”-reportage om en partifinansierad avdelning på Sverigedemokraternas kontor enkom för anonym ryktesspridning på nätet, inklusive smutskastning av regeringskumparna.

Landet lagom?

Även om det lär vara en faktoid att begreppet ”lagom” skulle vara unikt för svenskan, vill den självkritiska svensken gärna karaktärisera sin kultur som utomordentligt mainstream och slätstruken – ”mellanmjölkens land” (Jonas Gardell). Något förvånande, eftersom Sverige under det senaste seklet snarare har stuckit ut, legat i så den kallade framkanten – visserligen på två sinsemellan motsatta kanter.

Först som landet där ett jämlikhetsideal drevs tydligt uttalat av en stark arbetarrörelse med både politiskt och kulturellt inflytande. Också den så kallade statsfeminismen fick efter 1968 ett särskilt genomslag i Sverige. ”Den svenska modellen” blev en ”nordisk modell” och ett utopiskt ideal för till exempel USA-vänsterns Bernie Sanders.

Men från och med 1980-talet såg vi ett lappkast: ett Sverige som tvärtom strävade till att vara bäst/värst i den nyliberala skolklassen. Nu skulle allt som satt löst privatiseras, från pensioner och tågtrafik till sjukvård och el.

Som vanligt följde Finland i hälarerna, fast – också som vanligt – aningen trögare. Snart upplevde bägge länderna stora vårdskandaler på grund av underresursering och naken profitjakt. Tågtrafiken förblev ändå något pålitligare i Finland, och i likhet med resten av världen lät vi bli att införa vinstdrivna skolor. Här tycker vi oss se ett slags svensk handfallenhet, när kommersiell skolkonkurrens leder till förfälskade betyg – som om den här logiska följden av *laissez faire*-kapitalism skulle överraska någon?

Där Finland, världens lyckligaste land, har sett ensamma, mobbade unga utföra skolskjutningar, har Sverige veritabla gängkrig med mord och bomber – märkliga inslag i Landet Trevligt, som vi ofta

EXPRESSEN

Svensk skola är en skam – ni politiker har svikit

Publicerat 17 nov 2020 kl 06:15
Uppdaterad 10 jun 2021 kl 20:38

Läraren och skoldebattören Filippa Mannerheim publicerar i dag ett öppet brev på Expressens kultursida till Sveriges riksdagspolitiker. "Det är dags att gå samman över partigränserna och stoppa aktiebolagets expansion", skriver hon.

Läraren och skoldebattören Filippa Mannerheim.
Foto: Pressfoto

Filippa Mannerheim i 2020 års skoldebatt.

säger att har levt i fred i över tvåhundra år. I jämförelse med gängavrättningar på öppen gata framstår några symboliska koranbränningsjippon som överreklamerade i media, trots att de senare enligt en debattör (*Dagens Nyheter* 30.6.2023) är ”något av, om inte det värsta, så i alla fall otrevligaste en människa kan göra”.

Storasyster Sverige förblir det land Finland älskar att jämföra sig med, på samma sätt som Sverige älskar att jämföra sig med USA. Det senare visserligen lite paradoxalt, eftersom just Sverige är landet där alla engelska ord uttalas konstigt: *littel*, *biitels*, *guugel*, *spåttifaj* och *dyllan*. Förklaringen sägs vara att ett engelskt uttal av engelska skulle uppfattas som att man försöker göra sig till. Kanske i linje med den påstådda ”förklaringen” till att svenskar går med händerna i fickorna: de skäms för att alla fingrar inte är lika långa.

Om numret

Sveriges internationellt sett unika anammande av vinstdrivande ”friskolor” har alltid mött mothugg; till exempel 2020 fick gymnasieläraren Filippa Mannerheim stort genomslag med sin brandfackla i *Expressen*: ”Ni, politiker, har gjort vår gemen-

samma skola till en våt dröm för riskkapitalbolag”. Trots all kritik fortsätter drömmen. Varför? Petter Sandgrens analys i detta nummer ger en fördjupad bild av ”marknadsskolans” bakgrund: vitas strävanden i USA:s sydstater på 1950-talet att segregera vita barn från svarta. Eftersom elever i dagens Sverige ses som ”konsumenter” av utbildning, kan köpstarka föräldrar hålla uppe efterfrågan för denna politik: ”Segregation har blivit en affärsidé”, konstaterar Sandgren.

Inför de växande högerpopulistiska uppstickarpartierna har den traditionella högern i hela Norden gått hela vägen från avståndstagande till anammande. Ett av de tydligaste resultaten är åtstramad invandrapolitik. Ann-Cathrine Jungar tecknar en bild av processen, som började i Danmark och Norge men snart nådde också Sverige och Finland. Högern behöver ytterhögerens stöd och ”ingenstans har pendeln svängt tillbaka”.

En fläkt från en större värld fick det finlandssvenska mediefältet nyligen uppleva, när alla dagstidningar utom tre köptes upp av rikssvenska Bonniers. Vad hände, fanns det alls alternativ och vad innebär den nya ägarkoncentrationen på längre sikt? Tom Moring tecknar bakgrunden och spekulerar kring konsekvenserna.

Arbetsmarknaden i Finland präglades våren 2024 av fackliga strejker och oförsonlig regeringspolitik. Paradoxalt nog vill högern här öka statens reglerande roll, tvärt emot nyliberala principer om ”fri” marknad och minimerad stat. Regeringen Purra-Orpo har hänvisat till den betydligt lugnare arbetsmarknaden i Sverige, men utan att beakta att medlingsinstitutet där har gett löntagarsidan också fördelar, inte enbart piska. Niklas Bruun och Mika Helander tecknar i var sin artikel bakgrunder till svensk och finländsk arbetsmarknadspolitik, från juridisk respektive sociologisk synvinkel.

Inflytanden, kändisar, skandaler och samarbete – inte minst på kulturens område älskar vi att jämföra Sverige och Finland. Anders Björnsson tar avstamp i barndomens mångfald av utländska människor och intryck och reflekterar över den östliga dimensionens betydelse. Anders Chydenius (1729–1803) nämnd! Mattias Nyberg skruvar till en kritisk parlör över rikssvenska stereotypier, kanske i den tyske satirikern Karl Kraus (1874–1936) anda. Och Ulrika

Milles pejlar aktuella debatter om kvalitet och autofiktion och konstaterar att det kulturella utbytet kan vara ögonöppnande, om vi vågar se oss med systerlandets blick.

Susanne Ringell avslutar temablocket med en betraktelse kring kanelbullars, semlors, pirogers, kakors och pajers mentala position i svensk respektive finländsk kafékultur. Hänger de finländska *kuppilornas* brist på riktig, tjock vaniljsås ihop med bristen på glamourösa litteratur- och kulturprogram i finländsk tv? ”Vi har ingen störtskön drottning Jessica G som kan leda sådant med lätt hand, djuplodande tankar och fitness”. I den finländska vågskålen väger egentligen bara vår tjockare hud, menar Ringell, och vår oförmåga att bli ”kränkta stup i kvarten”.

Det är frestande att se – många gör det – en djup symbolik i de helt skilda betydelser som ordet *semla* har i de två numera åtskilda rikshalvorna. I halvan Sverige en lyxig vetebulle med massor av vispgrädd och marsipan. I halvan Finland tvärtom en fralla, i dag bakad på ett allt mera ekologiskt och hälsosamt blandmjöl. Bara i Finland kan orden ”det är inte för sött” vara beröm.

Litterära översikter

Förutom de tematiska bidragen innehåller numret bland annat Anna-Stina Lindholms och Sara Rönnqvists översikt av fjolårets finlandssvenska fiktionsprosa, den första delen av två. Man kan förstås fråga sig varför en multikulturell tidskrift som *Nya Argus* ägnar stort utrymme åt just finlandssvensk litteratur – möjligast kompletta översikter av också barnboks- och essäutgivningen ingick i nummer 1–2 i år, av lyriken i nummer 3–4.

Några av svaren är att det finlandssvenska fältet är tillräckligt litet och därför möjligt att få syn på; att översikterna kompletterar dagspressen med ett helhetsgrepp; att detta grepp för närvarande inte tas av något annat medium och att serien av sammanfattningar skapat ett kumulativt längdsnitt genom åren. *Nya Argus* har publicerat dessa analyser av prosa- och poesiutgivningen från och med bokåret 2000, av barnböcker från och med 2016 och av essästiken från och med 2017. Vissa av dem kan läsas på nätet, via <https://nyaargus.fi> – gör det!